

Informacijska pismenost učenika osmih razreda osnovne škole

Župan Matačić, Maja

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:550094>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-06**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET

ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI

Informacijska pismenost učenika osmih razreda osnovne škole

Diplomski rad

Studentica: Maja Župan Matačić
Mentor: Prof. dr. sc. Sonja Špiranec

Zagreb, siječanj 2020.

Sažetak

Cilj ovog diplomskog rada je istražiti informacijsku pismenost učenika završnih razreda osnovne škole, a istraživanje će se provesti među učenicima Osnovne škole Ivan Filipović u Zagrebu.

Smatra se da su današnje generacije informatički pismene pa se postavlja pitanje u kojoj mjeri informatičku pismenost prati informacijska pismenost, koja je ključna za snalaženje i pronalaženje relevantnih informacija u obilju dostupnih informacija te za cjeloživotno učenje, kojem se danas ozbiljno teži bilo zbog osobnih bilo profesionalnih razloga.

Informacijska pismenost je u osnovi skup vještina i znanja koje pomažu pojedincu da pronađe potrebne / željene informacije, da ih vrednuje i bude siguran u njihovu valjanost tj. točnost, da ih koristi i stvara nova znanja, a što u konačnici doprinosi i razvoju čitave zajednice.

Ključne riječi: informacijska pismenost, cjeloživotno učenje, istraživanje, knjižnice

Abstract:

The aim of this diploma work is a research on information literacy of pupils, who are attending final grade in the Elementary School "Ivan Filipović" in Zagreb.

Today's generations are considered to be computer literate, but question arises to what extent computer literacy is accompanied by information literacy, which is essential for managing and finding relevant information in the abundance of available information and for lifelong learning which is, in this modern times, something that is seriously striven to, for personal or professional reasons.

Information literacy is a set of skills and knowledge that helps an individual to find necessary or wanted information, to evaluate them and be ascertained in their validity, to use them and create new knowledge, which in the end contributes to the development of the whole community.

Keywords: information literacy, lifelong learning, research, library

Sadržaj

1. UVOD	4
2. POJAM INFORMACIJSKE PISMENOSTI	6
2.1 Informacijska pismenost i uloga knjižnica	9
2.1.1 Školske knjižnice.....	9
2.1.2 Narodne knjižnice	12
2.1.3 Knjižnice grada Zagreba (KGZ)	13
3. ISTRAŽIVANJE INFORMACIJSKE PISMENOSTI U OŠ „IVANA FILIPOVIĆA“ U ZAGREBU	16
3.1 Cilj istraživanja i hipoteze.	16
3.2 Ciljna grupa	16
3.3 Mjerni instrument	17
4. REZULTATI.....	18
5. RASPRAVA	24
6. ZAKLJUČAK	27
7. LITERATURA:	29
8. PRILOG	31

1. UVOD

Informacije i njihova uloga u razvoju djeteta su od presudne važnosti za emocionalni, kognitivni, tjelesni i društveni razvoj djeteta. Izvori informacija su razni – od roditelja, prijatelja, nastavnika do raznih oblika masovne komunikacije. Upoznavanje s raznim izvorima te proces selekcije i vrednovanja omogućuju djetetu razvijanje vještina koje će mu koristiti u stvarnom životu¹.

S obzirom na kvantitetu informacija koje nas okružuju, današnje društvo se s pravom može nazvati globalnim informacijskim društvom u kojem proces pronalaženja potrebnih informacija, u moru dostupnih informacija, može biti dug i nimalo jednostavan. Trajanje i uspješnost tog procesa upravo ovisi o stupnju informacijske pismenosti svakog pojedinca – znati gdje i kako pretraživati te kritički vrednovati i koristiti pronađene informacije.

Danas se u potrazi za informacijama često poseže za internetom čija je prednost upravo dostupnost informacija, ali sve češćom upotrebom interneta javlja se i čitav niz problema kao što su više spomenuto pronalaženje relevantnih informacija te njihova evaluacija. Informacije u tiskanom obliku, koje se koriste za poučavanje djece i mladih su u većini slučajeva evaluirane od strane stručnog osoblja tj. nastavnika što često nije slučaj sa sadržajima s weba. Zbog količine sadržaja dostupnih putem weba više nema stroge kontrole informacija kojima se pristupa i koristi u učenju i zadovoljavanju osobnih interesa². To je jedan od razloga zašto je informacijsko opismenjivanje nužno i važno, i to ne samo u školama i višem obrazovanju, nego i za cjeloživotno učenje te u svakodnevnom životu i radu.

Informacijsko opismenjivanje će se trebati provoditi i u budućnosti. Količina sadržaja svakodnevno raste, a informacijska tehnologija se mijenja i napreduje. Potreba za informacijama neće jenjavati, a procjena njihove valjanosti će vjerojatno biti još zahtjevnija, nego sada.

Važan razlog za informacijsko opismenjivanje djece jest i njihova sigurnost na internetu. Internet je „mjesto“ pristupa mnoštvu potrebnih i korisnih informacija, ali isto tako je prostor u kojem se odvijaju različite kriminalne aktivnosti, a žrtve budu upravo djeca. Od vješto prikrivenih pedofila, koji se obraćaju djeci pod krinkom njihovih vršnjaka do krađe i zloupotrebe osobnih podataka i financijskih sredstava roditelja, koje djeca u neznanju otkriju kriminalcima. O količini i vrsti različitih opasnosti koje vrebaju na internetu svjedoči raširena i prihvaćena terminologija

¹ Koren, M. Ljudska prava djece : pravo na informaciju. // Dijete i društvo 6, 2(2005), str. 267.

² Herring, James. E. Internetske i informacijske vještine : priručnik za učitelje i školske knjižničare. Zagreb : Naklada Nedićko Dominović, 2008. Str. 44.

poput *Grooming, Flaming, Cyberstalking, Happy Slaping, Phishing, Trolling, Sexting...*³ Kako bi zaštitili djecu od navedenog treba ih učiti kako procijeniti valjanost mrežnog sadržaja i izvora te razlikovati prave informacije od lažnih upravo provedbom informacijskog opismenjivanja.

Cilj ovog diplomskog rada je istražiti stupanj informacijske pismenosti učenika osmih razreda. Istraživanje će se izvršiti putem anketnog obrasca u jednoj zagrebačkoj osnovnoj školi. Za istraživanje odabrana je upravo ta dobna skupina jer su 13-godišnjaci i 14-godišnjaci već dovoljno informatički pismeni, a također su upoznati sa različitim izvorima informacija. U svom su školovanju više puta sami morali doći do različitih informacija u procesu učenja i izrade školskih zadaća i projekata. Za očekivati je da bi u toj dobi informatičku pismenost trebala popratiti i odgovarajuća razina informacijske pismenosti.

Anketno istraživanje će poslužiti kao statistički podatak i temelj daljnje razrade diplomskog rada, a sa svrhom podizanja svijesti o važnosti informacijske pismenosti, koja je u današnje vrijeme baratanja masom informacija prijeko potrebna!

³ Aftab, P. Kako prepoznati opasnosti interneta : vodič za škole i roditelje. Zagreb : Neretva, 2003. Str. 103-109.

2. POJAM INFORMACIJSKE PISMENOSTI

Pismenost 21. stoljeća označava skup znanja i vještina potrebnih za vođenje kvalitetnog života u suvremenom društvu. Takvu vrstu pismenosti nazivamo informacijska pismenost. Ona predstavlja postojeće kompetencije i sposobnost da ih se stalno osuvremenjuje iz čega proizlazi da predstavlja razvojni, a ne statički koncept, koji zahtijeva razvijanje tijekom cijeloga života jer u moderno doba informacije brzo zastarijevaju i znanje se treba neprestano „ažurirati“.

Danas je položaj pojedinca u društvu upravo uvjetovan njegovom informacijskom pismenošću i samo informacijski pismen čovjek zapravo ima koristi od obilja informacija⁴ koje u suprotnom može biti vrlo zbunjujuće i obeshrabrujuće.

Termin *informacijska pismenost* je prvi upotrijebio Paul G. Zurkowski, tadašnji predsjednik Udruženja informacijske industrije (*Information Industry Association: IIA*) u Izvješću Nacionalnoj komisiji za knjižnice i informacijsku znanost, a sam koncept informacijske pismenosti je stasao s napretkom informacijske i komunikacijske tehnologije u ranim 70-ima 20. st., koji su izazvali „bum“ informacija. Godine 1989 Američko knjižničarsko društvo (*American Library Association: ALA*) u svom *Proglasu* daje jednu od najčešće citiranih definicija informacijske pismenosti prema kojoj informacijski pismene osobe znaju kako je znanje organizirano i kako u njemu pronaći potrebne informacije, znaju pravilno koristiti pronađene informacije te su pripremljeni za cjeloživotno obrazovanje. U tom istom dokumentu se navodi da je potrebno rekonstruirati proces učenja i potaknuti studente da: budu svjesni svoje informacijske potrebe, prepoznaju informaciju koja može riješiti njihov problem, pronađu odgovarajuću informaciju, da je vrednuju i organiziraju te na kraju učinkovito koriste.⁵ Važno je istaknuti da je upravo ALA-inim *Proglasom* koncept ušao u diskurs knjižničarske zajednice te se počeo širiti u domenu obrazovanja.⁶

Definicije informacijske pismenosti su mnogobrojne pa tako npr. H. Rader dodaje da je informacijska opismenjenost ključ za postizanje uspjeha u okružju prožetom informacijskim tehnologijama, da je preduvjet produktivnosti u demokratskom društvu te omogućuje snalaženje u promjenljivoj okolini.

Prema Candyu sve definicije informacijske pismenosti sadržavaju slijedeće elemente:

⁴ Vrkić Dimić, J. Suvremeni oblici pismenosti. // Školski vjesnik 63, 3(2014), str. 381-394

⁵ Špiranec, S. Informacijska pismenost – ključ za cjeloživotno učenje. // Edupoint 3, 17(2003), str. 5-15.

⁶ Špiranec, S., Banek, Z. Informacijska pismenost : teorijski okvir i polazišta. Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, Filozofski fakulteta Sveučilišta, 2008. Str. 23.

1. sposobnost učinkovitog traženja informacija
2. upućenost pri odabiru i vrednovanju informacija
3. lakoću i lagodnost korištenja širokog raspona medija
4. svijest o problemu pouzdanosti i vjerodostojnosti informacija
5. učinkovitost prenošenja informacija drugima⁷.

Američko društvo školskih knjižničara (*American Association of School Librarians: AASL*) je informacijsku pismenost definiralo kao *sposobnost pronalaženja i korištenja informacija – kamen temeljac cjeloživotnog učenja, dok je informacijski pismen onaj učenik koji informacije učinkovito i uspješno pronalazi, kritički i kompetentno ih vrednuje i na ispravan ih i kreativan način koristi*. Jasno je iz ovih definicija da je riječ o sposobnosti korištenja informacija iz različitih izvora u svrhu rješavanja stvarnih problema.

Aleksandrijski proglas, nastao suradnjom UNESCO-a (Organizacija Ujedinjenih naroda za znanost, obrazovanje i kulturu, *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*), IFLA-e (Međunarodni savez knjižničarskih društava i ustanova, *International Federation of Library Associations and Institutions*) i NFIL-a (Nacionalni forum o informacijskoj pismenosti, *National Forum on Information Literacy*) smatra da informacijska pismenost ima ključnu ulogu u životu svakog pojedinca i to u postizanju njegovih osobnih, društvenih, profesionalnih i obrazovnih ciljeva. Informacijska se pismenost smatra važnom za učinkovito učenje cijeloga života. U tom *Proglasu*, između ostalog, stoji da informacijska pismenost čini pojedince i zajednice jačima, a obuhvaća: kompetencije prepoznavanja potrebe za informacijama; pronalaženje, vrednovanje, korištenje i stvaranje informacija; prelazi okvire moderne tehnologije; omogućuje kritičko mišljenje.⁸

Catts i Lau navode 5 osnovnih elemenata informacijske pismenosti:

1. Prepoznavanje informacijskih potreba.

Ovaj element podrazumijeva razvijenu svijest da je određena informacija u nekom trenutku potrebna i upravo ta svijest o potrebi prva čini razliku između razvijenih sposobnosti informacijske pismenosti i pasivnog primanja pruženih informacija.

2. Lociranje i evaluacija informacija.

Lociranje i evaluacija informacija su usko povezano jer informacije koje su locirane u tiskanim izvorima, a osobito one stručne prirode, obično su prošle evaluaciju stručnog osoblja i pružaju

⁷ Špiranec, S. Informacijska pismenost – ključ za cjeloživotno učenje. // *Edupoint* 3, 17(2003), str. 5-15.

⁸ Špiranec, S., Banek, Z. Informacijska pismenost : teorijski okvir i polazišta. Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, Filozofski fakulteta Sveučilišta, 2008. Str. 27-28.

određenu garanciju kvalitete informacijskog izvora. Kod informacija pronađenih na webu, nažalost često ne postoji filter vezan uz kvalitetu informacije pa će evaluacija odigrati ključnu ulogu.

3. Pohranjivanje i ponovno korištenje informacija.

Danas se pohranjuju različite vrste informacija u različitim oblicima pa je i jedan od osnovnih indikatora informacijske pismenosti mogućnost pohranjivanja te ponovne uporabe informacija.

4. Učinkovita i etička uporaba informacija.

Važno je da postoji svijest o etičkoj uporabi informacija. "Rad s građom, načini navođenja i citiranja, pošteno služenje građom bez potkradanja i prepisivanja tuđih izvora, također se moraju osvijestiti i postati dio poduke pismenosti.

5. Uporaba informacija za konstruiranje i komuniciranje znanja.⁹

Upravo svrha informacijske pismenosti je omogućiti ljudima da stvaraju nova znanja. To je kreativni, a ne pasivni proces, koji se odvija kroz interakciju s pronađenim informacijama. Komuniciranje znanja znači etički pravilno širenje znanja.

Iz više navedene teorije, vidljivi su osnovni elementi informacijske pismenosti, koji se ponavljaju u svim stručnim tekstovima na dotičnu temu, a to su svijest o potrebi za informacijom, sposobnost tj. potrebno znanje da se ona pronađe te znanje na temelju kojeg se vrši evaluacija izvora i procjena točnosti informacije, a to sve skupa vodi do uspješnog korištenja spoznatog te stvaranja novih znanja. S obzirom da je vladanje tim znanjima i vještinama vrlo važno za snalaženje u svakodnevnom životu i obrazovanju kako danas, tako i u budućnosti, važno je da ih učenici sustavno usvajaju. Kroz ovaj rad će se istražiti posjeduju li osmoškolci te vještine i ako da, u kojoj mjeri. Te vještine se stječu informacijskim opismenjivanjem pa će se iz rezultata moći donekle zaključiti u kolikom obimu učenici, njihova neposredna okolina te ustanove, koje su zadužene za odgoj i obrazovanje, shvaćaju važnost i korisnost od navedenog opismenjivanja.

Prema Candyu jedan od elemenata koji se pojavljuju u definicijama je i sposobnost učenika da koriste široki raspon medija. Reader spominje da je informacijska pismenost ključna u vrijeme kada su informacijske tehnologije neophodne za svakodnevni život¹⁰. Svakako informacijska pismenost prelazi granice informatičke pismenosti i uključuje puno više od toga. Zapravo je informatička pismenost, kao i sve druge vrste pismenosti, samo segment informacijske pismenosti. U ovom istraživanju sudjelovat će dobna skupina koja u dovoljnoj mjeri vlada

⁹ Lasić Lazić, J.; László, M.; Boras, D. *Informacijsko čitanje*. Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu, 2008. Str. 26.

¹⁰ Špiranec, S. *Informacijska pismenost – ključ za cjeloživotno učenje*. // *Edupoint* 3, 17(2003), str. 5-15.

informativnim tehnologijama, odnosno, zadovoljava kriterij informatičke pismenosti. Danas je to najrašireniji način traženja informacija, posebno među mladima, pa će vještine pronalaženja i vrednovanja informacija na internetu činiti važan dio istraživanja.

2.1 Informativska pismenost i uloga knjižnica

Knjižnice su oduvijek zauzimale infrastrukturno mjesto u obrazovanju. One predstavljaju nezaobilazan resurs suvremenih obrazovnih sustava, no kako obrazovni kontekst nije samo prisutan u formalnom školstvu, već i u profesionalnom te osobnom životu upravo u tzv. cjeloživotnom obrazovanju knjižnica ima ključnu ulogu.

Danas su knjižnice sve sklonije informativskom opismenjivanju korisnika što je rezultat evolucijskog procesa koji je započeo obrazovanjem korisnika u knjižnici. Već odavno knjižnice nisu samo prostori koji nude pristup građi, već su ustanove usredotočene na pružanje usluga korisnicima, s tim da se informativsko opismenjivanje prenosi s obrazovanja korisnika knjižnice na korisnika informacija.¹¹ Programi, orijentirani na korisnike, a posebno programi za njihovo informativsko opismenjivanje, intenzivnije se provode u zemljama gdje je razvijena tradicija obrazovanja od strane knjižnice i gdje je knjižničar na ovaj ili onaj način postao dio formalnog obrazovnog procesa.¹²

U procesu informativskog opismenjivanja je svaka knjižnica važna, neovisno o njevoj veličini. Knjižnice imaju važnu ulogu u institucionalnim programima informativskoga opismenjivanja i zapravo bi knjižnice takve programe trebale i predvoditi jer je knjižnica mjesto pohrane znanja sa informativskim savjetnicima i stručnjacima koji pružaju usluge korisnicima te mjesto pristupa informacijama u tiskanom i digitalnom obliku.¹³

2.1.1 Školske knjižnice

Informativsko opismenjivanje u primarnom ili osnovnoškolskom obrazovanju temelji se na zakonskim i podzakonskim aktima koji obilježavaju rad školskoga knjižničara, IFLA-inim i UNESCO-vim smjernicama za školske knjižnice, Smjernicama za informativsku pismenost u

¹¹ Špiranec, S., Banek, Z. Informativska pismenost : teorijski okvir i polazišta. Zagreb : Zavod za informativske studije Odsjeka za informativske znanosti, Filozofski fakulteta Sveučilišta, 2008. Str. 95-98.

¹² Isto, Str. 31.

¹³ Smjernice za informativsku pismenost u cjeloživotnom učenju : završna verzija / Jesús Lau, predsjednik IFLA-ine Sekcije za informativsku pismenost. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 27.

cjeloživotnom učenju, Nastavnom planu i programu za osnovnu školu, školskom kurikulumu i dr. Knjižničar u osnovnoj školi je vezan za odgojnoobrazovnu djelatnost unutar koje se nalazi i informacijska pismenost.¹⁴

Kako je u suvremeno doba došlo do preokreta u načinima učenja, što zahtijeva praćenje tehnologije kao i društvenih i etičkih pitanja koje tehnologija donosi sa sobom, kreće se od pretpostavke da su djeca i mladi informatički pismeni te da se s lakoćom služe novim tehnologijama¹⁵ o čemu svjedoči i poplava pojmova koji slikovito ilustriraju uzajamnu povezanost mladih i tehnologije poput *Y generacije*, *milenijske* ili *net generacije*, *Google generacije*, *digitalnih urođenika*, *cyber-djece*, *kolaborativne generacije* (engl. collaboration generation), *generacije M* (engl. media generation), *generacije V* (engl. virtual generation) ili *generacije C* (u kojemu C označava engl. termine connected: povezani, creative: kreativni i click: često klikaju mišem).¹⁶ Međutim, treba imati na umu da informatički pismeni učenici, ne znači automatski i informacijski pismeni učenici, koji znaju kako i gdje pronaći informaciju ili ju uspješno iskoristiti za potrebe učenja i stvaranja znanja.

Svi mladi su u određenom životnom razdoblju obuhvaćeni osnovnoškolskim i srednjoškolskim obrazovanjem što školskim knjižnicama daje izvrsnu priliku provoditi informacijsko opismenjivanje djece kako bi ih se učinilo korisnicima sa svim potrebnim znanjima i vještinama za samostalno, sigurno i odgovorno cjeloživotno učenje. Pred knjižničarima stoji nimalo lak zadatak. To podrazumijeva da su informacijske, pedagoške, IT i obrazovne vještine i znanja samog knjižničara na visokoj razini, što zahtijeva neprestano usavršavanje knjižničara. Knjižničari bi trebali preuzeti ulogu u poučavanju drugih što uključuje pomaganje kod pristupa informacijama, odabiru izvora i korištenju informacija u procesu učenja. Također trebaju obavještavati i poučavati o novim formatima, pristupima i izvorima informacija koji brzo zastarijevaju i mijenjaju se.¹⁷

Velika pomoć u tome su i publikacije koje izdaje Američka udruga školskih knjižničara (*AASL*), a koje obrađuju i teme s područja informacijske pismenosti, a namijenjene su učenicima, nastavnicima, knjižničarima i upravljačkim tijelima. *AASL* je 1998. objavila *Standarde*

¹⁴ Zubac, A.; Tufekčić, A. Informacijska pismenost u svijetu i Hrvatskoj : rad školskoga knjižničara u osnovnoj školi. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 57, 4(2014), str. 221-222.

¹⁵ Evans, G. Program podizanja svijesti o internetu: knjižnice i Media Awareness Network virtualno služe kanadskim roditeljima i mladima. // *Dijete i društvo* 6, 2(2005), str. 342.

¹⁶ Lasić-Lazić, J.; Špiranec, S.; Banek Zorica, M. Izgubljeni u novim obrazovnim okruženjima – pronađeni u informacijskom opismenjivanju. *Medijska istraživanja : znanstveno-stručni časopis za novinarstvo i medije* 18(1)

¹⁷ Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju : završna verzija / Jesús Lau, predsjednik IFLA-ine Sekcije za informacijsku pismenost. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 44.

informacijske pismenosti za učenje (Information Literacy Standards for Student Learning) u kojima je obrađeno 9 standarda podijeljenih u 3 kategorije, a pokrivaju sve najvažnije aspekte učenja na koje školske knjižnice mogu utjecati. Prva tri standarda su direktno vezana za informacijsku pismenost i u njima stoji da informacijski pismeni učenici uspješno pristupaju informacijama, sposobni su ih kritički vrednovati te ih efikasno koristiti. Druga i treća kategorija se više odnose na samostalno učenje i društvenu korist, ali se oslanjaju na informacijsku pismenost. U navedenim standardima piše da učenici koji znaju samostalno učiti su ujedno informacijski pismeni, što znači da mogu sami pronaći željene informacije, cijene različite izvore informacija, a važna im je i kvaliteta tih informacija i stvorenog znanja. Učenici koji doprinose obrazovnoj zajednici se etički ispravno odnose prema informacijama te uspješno djeluju u grupama kako bi pronašli i generirali informacije. Pokazatelji uspješnosti prva tri standarda, koji su direktno vezani za informacijsku pismenost su prepoznavanje potrebe za informacijom kao i prepoznavanje važnosti kvantitete i kvalitete informacija za donošenje odluka. Također evaluacija izvora informacija te stvaranje i korištenje strategija u procesu pronalaženja informacija. Krajnji pokazatelj uspješnosti jest sinteza tih informacija u znanje i učinkovito rješavanje problema.¹⁸

IFLA je također izdala standarde informacijskog opismenjivanja izrađene na temelju tri osnovne sastavnice: pristup, vrednovanje i korištenje. Pod *pristup* se podrazumijeva potreba za informacijama te njihovo pronalaženje odnosno lociranje. *Vrednovanje* znači da se informacije podvrgavaju kritičkoj procjeni od strane korisnika. *Korištenje* je opisano kao korištenje naučenog na etički ispravan, točan i kreativan način¹⁹

S obzirom da važnost informacijske pismenosti prelazi okvire knjižnice, potrebna je suradnja knjižnica s ostalim stručnim ustanovama i osobljem. U ovom slučaju je to suradnja školskih knjižnica s cijelim obrazovnim sustavom te posebno s nastavnicima kojima knjižničari mogu i dužni su pomoći svojim stručnim savjetima u razvijanju strategija informacijske pismenosti i pokretanju raznih projekata i programa.²⁰ To je složeni i obuhvatni proces koji zahtijeva uključivanje cijele školske zajednice. Nažalost dosadašnje iskustvo pokazuje da među nastavnim osobljem nije dovoljno razvijena svijet o važnosti informacijskog opismenjivanja učenika.²¹

¹⁸ Špiranec, S., Banek, Z. *Informacijska pismenost : teorijski okvir i polazišta*. Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, Filozofski fakulteta Sveučilišta, 2008. Str. 60-63,

¹⁹ Isto, Str. 73-74.

²⁰ Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju : završna verzija / Jesús Lau, predsjednik IFLA-ine Sekcije za informacijsku pismenost. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 27.

²¹ Špiranec, S., Banek, Z. *Informacijska pismenost : teorijski okvir i polazišta*. Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, Filozofski fakulteta Sveučilišta, 2008. Str. 115.

Zapravo nedovoljno razvijena svijest o toj važnosti nije samo među nastavnim osobljem, već gotovo u svim strukturama društva.

Kako bi se postigli najbolji rezultati cilj bi trebao biti integriranje informacijske pismenosti u obrazovni sustav na način da se formalno ugradi u nastavne planove i programe na obrazovnoj vertikali tj. da se informacijska pismenost izgrađuje tijekom svih razina formalnog obrazovanja. IFLA-ine Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom obrazovanju također govore o informacijskom opismenjivanju kao dijelu redovite nastave što znači uvođenje u kurikulum.²² One obrazovne ustanove u kojima je informacijsko opismenjivanje dio školskog kurikulumu mogu reći da imaju nastavni plan i program koji odgovara zahtjevima društva znanja te mogu za sebe reći da su moderne i suvremene obrazovne ustanove.²³

Hrvatska trenutno ne pokazuje nikakve značajne korake vezano za informacijsko opismenjivanje svojih učenika. Postoje neke minimalni pomaci u obliku strateških dokumenata Ministarstva obrazovanja, znanosti i športa, ali iako ti dokumenti podržavaju ideju informacijske pismenosti, u praksi još nisu ostavili ozbiljnijeg traga.²⁴

2.1.2 Narodne knjižnice

S obzirom na važnost informacijske pismenosti te njena obilježja, opismenjivanje je zajednička odgovornosti mnogih: formalnog obrazovnog sustava, kulturnih ustanova (knjižnice, arhivi, muzeji, organizacije koje se bave diseminacijom informacija), profitabilnih obrazovnih ustanova, međunarodnih i gospodarskih organizacija, vlada.

Što se konkretno tiče uloge narodnih knjižnica, one bi prema IFLA-inim *Smjernicama za narodne knjižnice* trebale podupirati cjeloživotno učenje, surađujući sa školama i drugim obrazovnim ustanovama kako bi pomogle učenicima svih dobnih skupina u formalnom obrazovanju te provoditi informacijsko opismenjivanje korisnika tj. pomoći im razviti vještine koje im omogućuju da prepoznaju potrebu za nekom informacijom, da su je sposobni pronaći, vrednovati i učinkovito koristiti.²⁵

²² Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju : završna verzija / Jesús Lau, predsjednik IFLA-ine Sekcije za informacijsku pismenost. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 17.

²³ Špiranec, S., Banek, Z. Informacijska pismenost : teorijski okvir i polazišta. Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, Filozofski fakulteta Sveučilišta, 2008. Str. 111-112.

²⁴ Špiranec, S. Informacijska pismenost – ključ za cjeloživotno učenje. // Edupoint 3, 17(2003), str. 5-15

²⁵ IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 46-50.

Informacijskim opismenjivanjem programi se preusmjeravaju na cjeloživotno učenje, bez obzira gdje se ono odvija, što je pridonijelo osobitoj afirmaciji obrazovnih ciljeva u kontekstu narodnih knjižnica.²⁶ Narodna knjižnica može preuzeti ulogu koja je komplementarna ulozi školskog ili akademskog knjižničara. ALA u svom izvještaju iz 1989. o ulozi narodnih knjižnica u informacijskom opismenjivanju piše da knjižnice imaju nezaobilaznu ulogu. One omogućuju pristup informacijama i organiziraju znanja, koja pak pomažu korisnicima brže i lakše pronaći potrebnu informaciju. Narodne knjižnice imaju sve što je potrebno da pripreme građane za informacijsko društvo.²⁷

S obzirom da je cjeloživotno učenje usko povezano s informacijskom pismenošću, a u IFLA-inim *Smjernicama za narodne knjižnice* upravo se govori o knjižnici kao ustanovi koja treba podupirati cjeloživotno učenje, IFLA-inim *Smjernicama za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju* se može zamjeriti da nisu obratile dovoljno pažnje na narodne knjižnice. Knjižničari iz narodnih knjižnica mogu u dotičnim *Smjernicama* steći uvid u teorijsku podlogu informacijske pismenosti i cjeloživotnog učenja te dobiti dovoljno razloga za provođenje programa informacijskog opismenjivanja, ali ne mogu naći konkretne upute o pokretanju programa unutar narodnih knjižnica.²⁸ Također su knjižničari narodnih knjižnica možda i pred većim izazovom jer nema kurikularnih uputa matične ustanove, kao što je to primjer sa školskim ustanovama.

S druge strane, niti jedna druga knjižnica ne nudi toliko dobro i široko polazište za cjeloživotno učenje. S obzirom da je narodna knjižnica otvorena za najheterogeniju skupinu korisnika s različitim obrazovnim iskustvima i stavovima prema učenju, upravo informacijska pismenost može biti aktivnost koja će istaknuti ulogu narodnih knjižnica u obrazovanju.²⁹

2.1.3 Knjižnice grada Zagreba (KGZ)

Knjižnična zajednica koja je u svijetu glavni promicatelj ideje informacijske pismenosti i pokretač programa i inicijativa³⁰ u Hrvatskoj čini vrlo malo po tom pitanju, a to se odnosi i na

²⁶ Špiranec, S., Banek, Z. *Informacijska pismenost : teorijski okvir i polazišta*. Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, Filozofski fakulteta Sveučilišta, 2008. Str. 99.

²⁷ Isto, Str. 141-142.

²⁸ *Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju : završna verzija / Jesús Lau*, predsjednik IFLA-ine Sekcije za informacijsku pismenost. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 10.

²⁹ Špiranec, S., Banek, Z. *Informacijska pismenost : teorijski okvir i polazišta*. Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, Filozofski fakulteta Sveučilišta, 2008. Str. 143-144.

³⁰ Špiranec, S. *Informacijska pismenost – ključ za cjeloživotno učenje*. // *Edupoint* 3, 17(2003), str. 5-15

narodne knjižnice. Konkretno u Zagrebu u sklopu KGZ-a (Knjižnice grada Zagreba) jedini program koji bi se prema nazivu i opisu programa mogao povezati s informacijskim opismenjivanjem je *Radionica za informacijsku i informatičku pismenost* u sklopu programa *65 plus*.³¹ Iako u tekstu kojim se kratko opisuje navedena radionica stoji da je riječ i o informacijskoj pismenosti, program se gotovo isključivo bavi poučavanjem korisnika treće životne dobi informatičkim vještinama kako bi im se pomoglo pri integraciji u moderno društvo.

S obzirom da se ovaj rad fokusira na istraživanje i isticanje važnosti informacijskog opismenjivanja kod osnovnoškolaca, potrebno je ukazati na nedostatak odgovarajućih programa na dječjim odjelima i odjelima za mlade KGZ-a na kojima se trenutno ne provodi niti jedan program informacijskog opismenjivanja. U sklopu programa *Kroz knjižnicu do mature*, koji pohađaju učenici završnih razreda srednje škole, trenutno je u pripremi knjižica s uputama za mlade, vezano za informacijsku pismenost. Izrada knjižice je tek u „povojima”, a kao ideja je poslužila knjižica o informacijskoj pismenosti, koju je izdao Dječji odjel knjižnice Petar Preradović, Bjelovar, a nalazi se na njihovoj web stranici (<http://djecji.knjiznica-bjelovar.hr/index.php/3-velicanstvena-koraka-do-informacija-i-znanja/>) (20.12.19.). To je trenutno jedina aktivnost KGZ-a koju se može dovesti u vezu s informacijskim opismenjivanjem.

Dječji odjeli i Odjeli za mlade KGZ-a već dugi niz godina dobro surađuju sa područnim školama. Također, KGZ obavlja matičnu djelatnost za sve školske knjižnice na području grada Zagreba što znači da vrši stručni nadzor s ciljem daljnjeg unapređivanja stručnog rada, a što dodatno omogućuje lakšu i bolju suradnju narodnih i školskih knjižnica. S obzirom da u KGZ-u nema nikakvog sustavnog plana za provedbu informacijskog opismenjivanja, možda trenutno jedini način jest kroz već potvrđeni oblik suradnje sa školskom knjižnicom tj. nastavnicima u vidu projektnog rada i radionica u zajedničkoj organizaciji.³² Bilo bi poželjno da program ne provode pojedinačne knjižnice, već sve knjižnice u sustavu KGZ-a, ali prema dosadašnjem iskustvu, pomak bi bio i da pojedinačne knjižnice krenu u samostalnu suradnju s područnom školom ili školama. Sama knjižnica, bez pomoći školske knjižnice, teško da može organizirati neki program jer se odaziva premali broj korisnika čime bi angažman knjižnice bio neisplativ. Treba naglasiti da je ova dobna skupina korisnika i inače jedna od najproblematičnijih u smislu posjeta knjižnicama i da treba neprestano i ozbiljno promovirati i osmišljavati programe koji bi ih prije svega privukli u prostore knjižnica.

³¹ Program KGZ-a 65 plus. Dostupno na: kgz.hr/hr/65-plus-1296/1296 (10.1.2020.)

³² Špiranec, S., Banek, Z. *Informacijska pismenost : teorijski okvir i polazišta*. Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, Filozofski fakulteta Sveučilišta, 2008. Str. 142.

Bez obzira planira li se provoditi formalno ili neformalno informacijsko opismenjivanje, važno je pisati programe i planove informacijskog opismenjivanja zbog kvalitetnog i sustavnog poučavanja korisnika. Prije izrade samog programa i plana treba razriješiti neka glavna pitanja: Zašto – koji su ciljevi programa; Što – odnosi se na sadržaj; Kada – slijed prezentiranja sadržaja; Za koga – valja uzeti u obzir karakteristike učenika ili potencijalnih sudionika; Metode, materijali³³. S obzirom da je prema IFLA-inim *Smjernicama za cjeloživotno učenje* cilj učvršćivanje informacijske pismenosti u kurikulum kako bi se postigli najbolji rezultati, predlaže se i kod planiranja izvannastavnih predavanja i radionica slijediti format i postupke uobičajene za osmišljavanje školskog predmeta.

Osim direktnog programa informacijskog opismenjivanja djece, vrlo je važno obrazovati i nastavno osoblje te roditelje i sve one skupine koje sudjeluju u obrazovno odgojnom procesu. Nastavnici su najvažniji članovi obrazovnih ustanova i ključni čimbenici u informacijskom opismenjivanju i zato je vrlo važno da budu upoznati sa svim prednostima koje donosi takva vrsta pismenosti, a oni nastavnici koji sudjeluju na radionicama / predavanjima će i sami u većini slučajeva postati zagovaratelji informacijskog opismenjivanja.

Nema univerzalne metode za poučavanje informacijske pismenosti, ali za primjer može poslužiti Kanada koja je 1996. osnovala neprofitnu organizaciju Media Awareness Network (Mreža za podizanje svijesti o medijima). Iako je ona ograničena na podizanje svijesti o medijskoj i internetskoj pismenosti, ali način poučavanja mladih može poslužiti kao primjer. Serija predavanja, u organizaciji Media Awareness Network, na temu sigurnosti, privatnosti, marketinga, etike i procjene podataka s interneta tj. predavanja s ciljem podizanja svijesti mladih o prednostima i nedostacima interneta. Na internet stranici www.cla.ca mogu se pronaći materijali koje je izradila Canadian Library Association (Kanadska knjižničarska zajednica) u svrhu rješavanja problema s kojima se u svijetu interneta suočavaju djeca, roditelji, učitelji, svi građani.³⁴

Također vrlo je važna promidžbena aktivnost za promicanje informacijske pismenosti u knjižnici.³⁵ Knjižnice moraju informirati zajednicu o vrijednostima koje nude te širiti svijest o potrebi i važnosti informacijskog opismenjivanja.

³³ Špiranec, S., Banek, Z. *Informacijska pismenost : teorijski okvir i polazišta*. Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, Filozofski fakulteta Sveučilišta, 2008. Str. 168.

³⁴ Evans, G. Program podizanja svijesti o internetu: knjižnice i Media Awareness Network virtualno služe kanadskim roditeljima i mladima. // *Dijete i društvo* 6, 2(2005), str. 340-342.

³⁵ Špiranec, S., Banek, Z. *Informacijska pismenost : teorijski okvir i polazišta*. Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, Filozofski fakulteta Sveučilišta, 2008. Str. 178.

3. ISTRAŽIVANJE INFORMACIJSKE PISMENOSTI U OŠ „IVANA FILIPOVIĆA“ U ZAGREBU

3.1 Cilj istraživanja i hipoteze

Cilj je istražiti kako učenici završnog razreda osnovne škole dolaze do željenih / potrebnih informacija, konkretno, koje izvore koriste, uspoređuju li pronađene informacije s drugim izvorima, koji su im kriteriji u procesu pronalaženja informacija bitni, koriste li internet za učenje ili samo za zabavu.

Pretpostavka je da su djeca te dobi informatički pismena što bi značilo da se vješto služe kompjuterom i internetom, a upoznati su i sa drugim izvorima informacija, kao što su knjige, stručni časopisi, knjižnice. Drugim riječima, pretpostavlja se da imaju sva potrebna polazna znanja koja im mogu pomoći u procesu traženja informacija i pri tome se često služe internetom.

Druga pretpostavka je da informatičku pismenost ne prati u dovoljnom stupnju informacijska pismenost tj. da se djeca ne snalaze dobro u obilju podataka koje internet omogućuje, da ne provjeravaju valjanost informacija i ne uspoređuju ih s drugim izvorima, nisu upoznati s Proleksis enciklopedijom³⁶, te da im je pri pronalaženju informacija brzina pronalaženja ključan kriterij.

3.2 Ciljna grupa

Istraživanje je provedeno u osnovnoj školi Ivan Filipović u Zagrebu tijekom prosinca 2019. godine. U ispunjavanju ankete sudjelovali su dva osma razreda, ukupno 21 djevojčica i 14 dječaka. Predviđeno je da anketu ispuni 50-ero učenika, ali ih je 15 bilo odsutno zbog bolesti ili privatnih razloga.

Učenici OŠ Ivan Filipović od 2007. godine postižu izvrsne rezultate na natjecanjima iz informatike što ih čini vrlo pogodnim za ovo istraživanje jer to svjedoči da su informatički dovoljno pismeni za svoju dob te da se služe internetom.

³⁶ Slobodno dostupna enciklopedija LZMK-a. Dostupno na: <https://proleksis.lzmk.hr/>

3.3 Mjerni instrument

U procesu istraživanja prvi je korak bio izrada anonimnog anketnog upitnika s dva orijentacijska pitanja o spolu i razredu koji učenici pohađaju, a zatim slijed od 7 pitanja s ponuđenim odgovorima na zaokruživanje.

U pitanjima pod brojevima 2, 3 i 5 od učenika se traži da zaokruže jedan ili više odgovora. U pitanju pod brojem 6 učenik treba poredati tvrdnje prema važnosti od 1 do 4. U ostalim pitanjima učenik se treba odlučiti za samo jedan od ponuđenih odgovora.

Odgovori daju uvid:

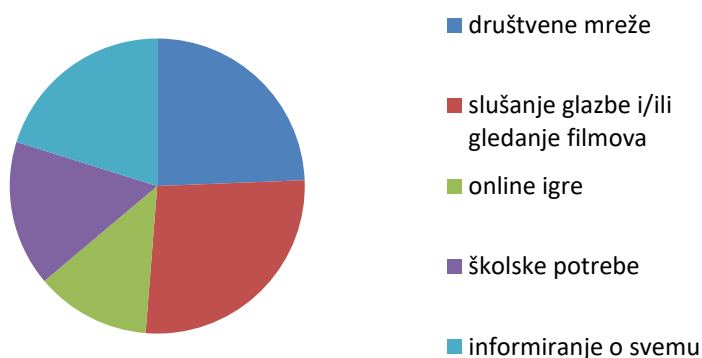
- u koje svrhe djeca koriste internet
- znaju li djeca koje se različite informacije i izvore može naći na internetu
- koriste li djeca druge izvore informacija kao što su knjige, časopisi itd.
- provjeravaju li točnost informacija na različitim izvorima informacija
- koji kriteriji su učenicima važni u procesu pronalaska potrebnih informacija

Nakon provedene ankete podaci su uvršteni u Excel tablice, za svako pitanje je izrađena posebna tablica, a prema dobivenim rezultatima su izrađeni grafikoni kako bi rezultati bili vidljiviji.

4. REZULTATI

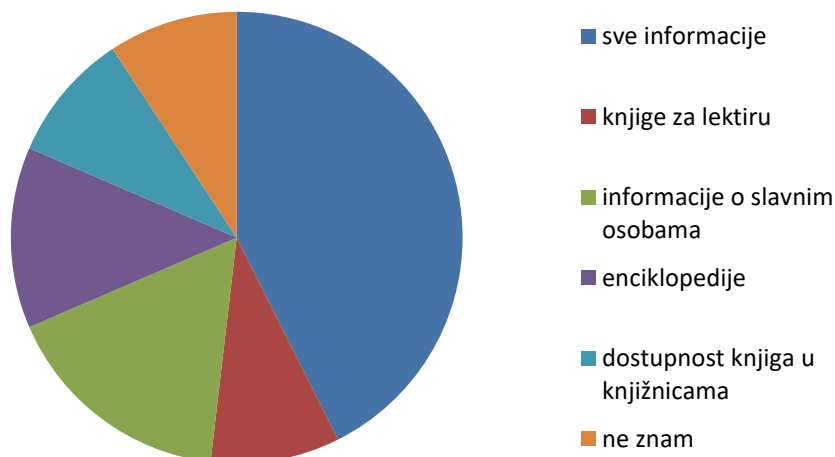
Svi učenici, koji su ispunili anketu, potvrdno su odgovorili na pitanja posjeduju li pristup internetu i koriste li se njime. Od ukupnog broja 32 učenika (91%) se izjasnilo da najčešće koriste internet za slušanje glazbe i/ili gledanje filmova. 29 učenika (83%) za korištenje društvenih mreža poput Facebooka, Twitera, Instagrama. Postotak od 69% tj. 24 učenika koriste internet kako bi se informirali o svemu što ih zanima. Na četvrtom mjestu je korištenje interneta za učenje i školske potrebe s 54% tj. 19 učenika koriste internet u tu svrhu. Na posljednjem mjestu s 15 zaokruženih odgovora (43%) je igranje online igara.

Grafikon 1. Internet najčešće koristim u svrhu

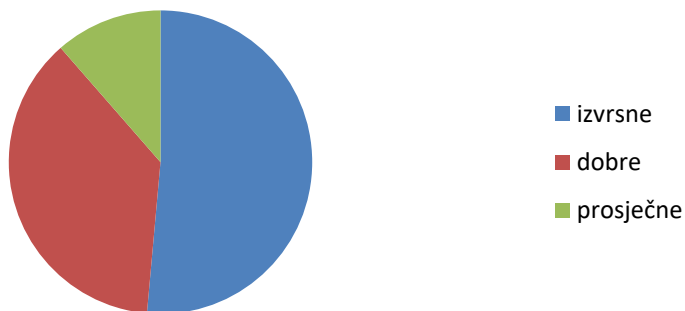
Na pitanje „Pretražujući internet pronaći ću“ najveći broj učenika, njih 23 (66%), zaokružilo je odgovor „sve informacije“. Iza njega slijedi odgovor „informacije o slavnim osobama“, koje je zaokružilo 9 učenika (26%). Tvrdnju da se na internetu mogu pronaći enciklopedije izabralo je 7 učenika (20%). Odgovor „dostupnost knjiga u knjižnicama“ odabralo je 5 učenika (14%), a isti postotak se odlučio za odgovore „ne znam“ i „knjige za lekturu“.

Grafikon 2. Pretražujući internet pronaći ću

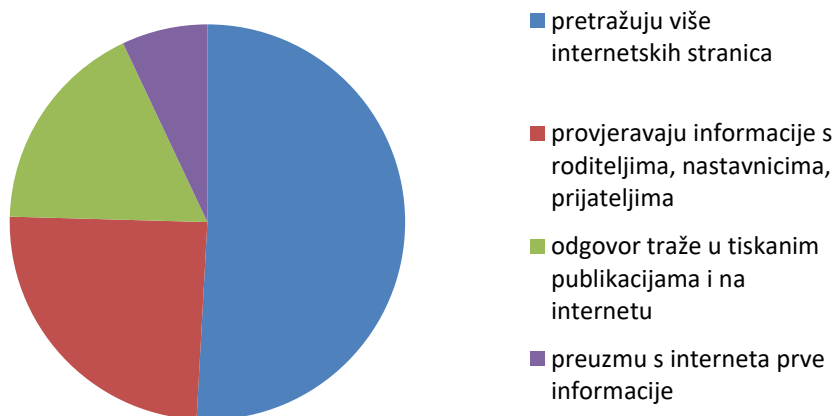
Pitanje broj 4, u kojem se tražilo od učenika da procijene svoje sposobnosti pronalaženja informacija na internetu, 18 učenika (51%) je svoje sposobnosti procijenilo kao izvrsne, 13 njih (37%) je izabralo odgovor „dobre“, dok je 4 učenika (11%) zaokružilo „prosječne“. Nitko nije zaokružio odgovor „slabe“.

Grafikon 3. Samoprocjena sposobnosti pronalaženja informacija na internetu

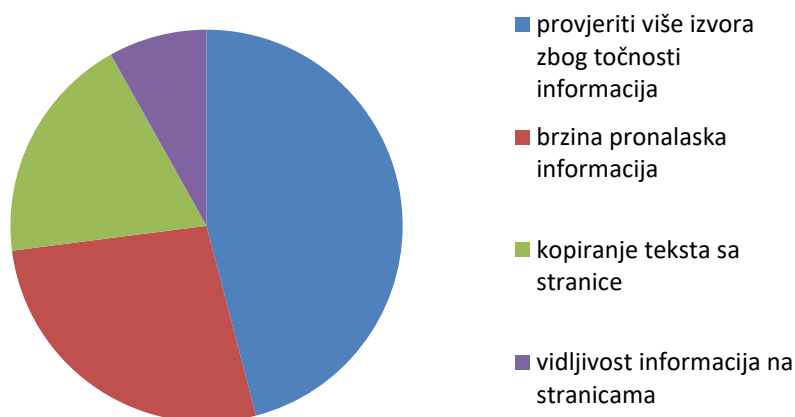
Na pitanje pod rednim brojem 5 „kod traženja željenih informacija“ 29 (83%) je odgovorilo da u procesu traženja odgovora pretraže više internetskih stranica. Njih 14 (40%) provjere točnost pronađenih informacija s roditeljima, nastavnicima, školskim prijateljima. Potrebne informacije njih 10 (29%) traže i u tiskanim publikacijama i na internetu, dok 4 učenika (11%) uzmu s interneta prve informacije koje im pružaju odgovor na pitanje.

Grafikon 4. Kod traženja informacija

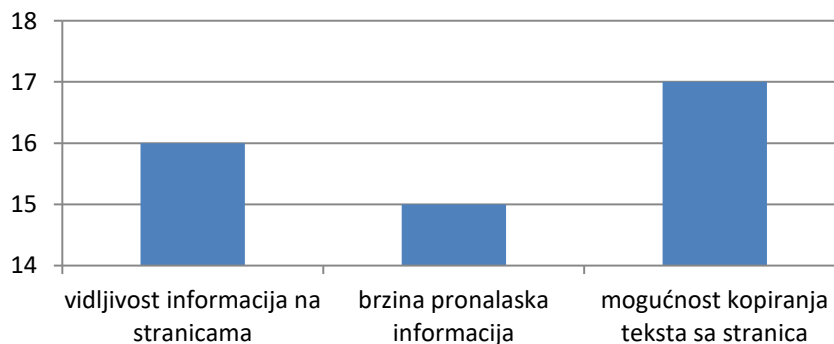
Za 17 učenika (49%) je najvažnije provjeriti više izvora kako bi se uvjerali da su informacije točne. Sljedeće po važnosti je brzina pronalaska informacija i taj odgovor, kao najvažniji, zaokružilo je njih 10 (29%). Za 7 učenika (20%) je najvažnije da se tekst sa stranice može kopirati, a samo jedan učenik (3%) je izabrao kao najvažnije da informacije koje traže budu na tim stranicama jasno vidljive.

Grafikon 5. Učenicima je najvažnije

Sljedeće tvrdnje po važnosti, kojima su učenici dodijelili brojeve 3, 2, 1 (1 kao najmanje važno) pokazuju da učenici smatraju važnim da informacije koje traže budu na tim stranicama jasno vidljive i taj odgovor je zaokružio najveći broj učenika, njih 16 (46%), zatim je 15 učenika (43%) dodijelilo broj 2 po važnosti odgovoru „da se informacije pronađu maksimalno brzo“, a 17 učenika (49%) je kao najmanje važno izabralo da se tekst može kopirati. Ostatak učenika su rasporedili svoje prioritete drugačije.

Grafikon 6. Učenicima je najvažnije (odgovori ocijenjeni s 3, 2, 1)

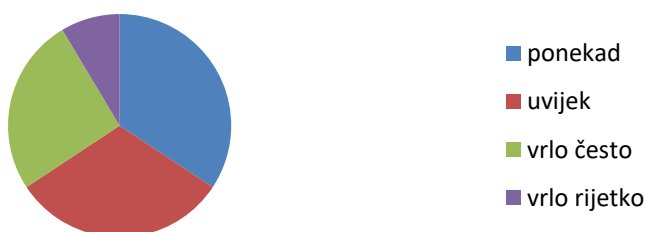
Na pitanje koristiš li internet u svrhu učenja 17 (49%) je zaokružilo ponekad, 11 (31%) vrlo često, 6 (17%) vrlo rijetko, 1 učenik (3%) uvijek, a nitko nije izabrao odgovor nikada.

Grafikon 7. Koriste li učenici internet u svrhu učenja

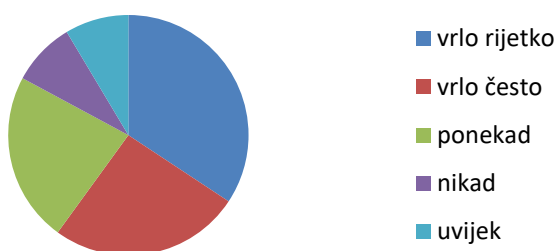
Od ukupnog broja učenika 12 (34%) ponekad provjerava istinitost informacija pronađenih na internetu, 11 učenika (31%) uvijek provjerava valjanost informacija, 9 (26%) to čini vrlo često, a 3 (9%) vrlo rijetko. Tvrdnju „nikada“ nitko nije zaokružio.

Grafikon 8. Provjeravaju li učenici istinitost informacija

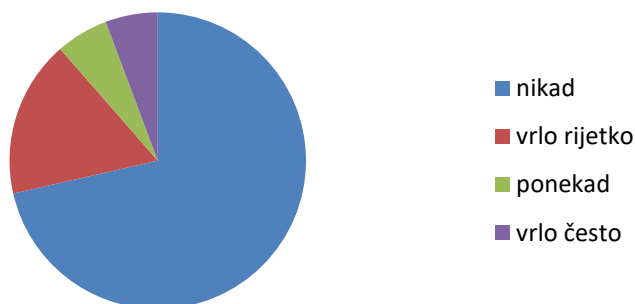
Na tvrdnju „Sve tražene informacije tražim i nalazim samo na Wikipediji“ 12 učenika (34%) je odgovorilo vrlo rijetko, 9 (26%) vrlo često, 8 (23%) ponekad, a opcije nikada i uvijek je izabralo po 3 učenika, znači u oba slučaja 9 posto.

Grafikon 9. Sve informacije tražim i nalazim na Wikipediji

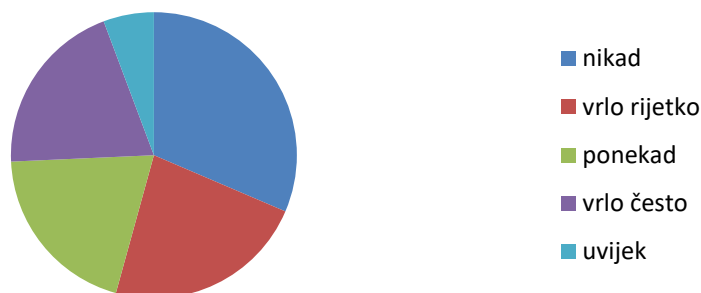
Pitanje vezano za poznavanje Proleksisa, 25 (71%) se izjasnilo da se nikada ne služe Proleksisom, 6 (17%) vrlo rijetko, 2 (6%) ponekad, i samo 2 (6%) vrlo često. Za opciju uvijek se nitko nije izjasnio.

Grafikon 10. Služenje Proleksis enciklopedijom

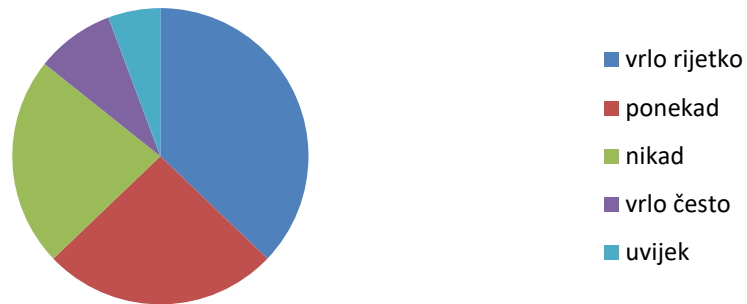
Najveći broj učenika, njih 11 (31%) na tvrdnju „podatke s interneta nikada ne provjeravam, nego ih samo prepisem“ izabralo je odgovor „nikada“. Odgovor „vrlo rijetko“ je odabralo 8 učenika (23%). Za opcije ponekad i vrlo često se odlučilo po 7 učenika, znači za svaki od tih odgovora 20 posto, a 2 učenika (6%) to rade uvijek.

Grafikon 11. Podatke s interneta ne provjeravam, nego samo prepisem

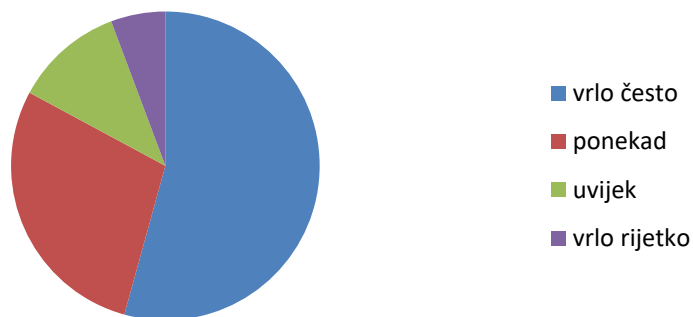
Za potrebe rješavanja školskih zadataka više se služim internetom, nego knjigama, 13 učenika (37%) je zaokružilo vrlo rijetko, 9 učenika (26%) ponekad, 8 (23%) nikada, 3 (9%) vrlo često, a 2 učenika (6%) uvijek.

Grafikon 12. Za školske potrebe više se služim internetom, nego knjigama

Pod pitanjem 7.7. je 19 učenika (54%) odgovorilo da vrlo često pronađu željene rezultate na internetu, 10 (29%) da ih pronađu ponekad, 4 njih (11%) je zaokružilo uvijek te 2 (6%) vrlo rijetko. Odgovor „nikada“ nitko nije zaokružio.

Grafikon 13. Pronalaze li učenici uvijek željene rezultate

5. RASPRAVA

Nakon proanaliziranih odgovora učenika osmih razreda OŠ „Ivan Filipović“, vidljivo je da svi učenici koriste internet, a najčešće u svrhu slušanja muzike ili / i gledanja filmova. Odmah iza toga je upotreba interneta u svrhu korištenja društvenih mreža. Također, dosta veliki postotak učenika se izjasnio da koriste internet kako bi se informirali o svemu što ih zanima. Tek na 4. mjestu je korištenje za potrebe učenja i škole, što je i za očekivati jer se ovdje radi o osnovnoškolcima, koji još uvijek ne trebaju toliko sami istraživati za potrebe učenja i nastavnih predmeta.

Ono što je pak zabrinjavajuće jest da učenici te dobi ne znaju za vrlo korisne internetske izvore informacija kao što su online knjižnični katalogi koji prikazuju dostupnost knjiga u knjižnicama, online enciklopedije i prijeko potrebni sadržaji kao što je e-lektira. S obzirom da fond školskih knjižnica u gradu Zagrebu, zajedno s fondom KGZ-a, ne pokrivaju potrebe učenika za lektirnim naslovima, porazno mali broj učenika posjeduje informacije o e-lektiri. Iz toga se da iščitati da mladima danas internet služi prije svega u svrhu zabave i razonode, a često ne znaju iskoristi prednosti interneta kako bi došli do korisnih i potrebnih informacija. Ujedno i pouzdanje u internet kao mjesto na kojem učenici smatraju da mogu pronaći sve informacije, što je zaokružilo čak 66% učenika, govori o njihovom neznanju po tom pitanju.

Sami učenici su svoje sposobnosti pronalaženja informacija na internetu ocijenili vrlo visoko, a u procesu pretraživanja za 49% učenika je važno da informacije budu točne i stoga će se potruditi pretražiti više izvora. Međutim dosta veliki postotak učenika smatra brzinu kojom dolaze do informacija ključnom u procesu traženja potrebnog rješenja, a čak 20% je izabralo kao najvažniju mogućnost kopiranje teksta s interneta. Vrijednosti poput što bržeg i jednostavnijeg pronalaženja informacija te kopiranja direktno iz teksta su obično popraćene ne provjeravanjem tih informacija. S obzirom kako su učenici ocijenili sami sebe u danoj anketi možemo reći da pokazuju stanovitu samosvijest u korištenju tehnologijama i internetom što obično povlači za sobom upravo te negativne obrasce ponašanja na internetu poput traženja najbržeg načina dolaska do informacija koje nisu možda i najkvalitetnije te sklonost ponašanju izreži-zalijepi (cut-and-paste) i plagiranju.³⁷ Također vrijednost koju su učenici visoko rangirali, a tiče se vidljivosti informacija na internetu, govori o navikama mladih, koji u današnje doba putem medija pasivno i brzo dobivaju već zapakirane informacije, a i popularno igranje videoigara ih uči na instant reakcije i brzo rješavanje problema pa se aktivno učenje tj. aktivno traženje

³⁷ Špiranec, S., Banek, Z. Informacijska pismenost : teorijski okvir i polazišta. Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, Filozofski fakulteta Sveučilišta, 2008. Str. 109-110.

informacija, koje zahtijeva određeno vrijeme, kritičko promišljanje, vrednovanje tih informacija, čini učenicima napornim i sporim. Prednost imaju informacije koje slikovito iskazano „iskaču“ na zaslonima kompjutera / mobitela.

S obzirom da se ovdje radi o aktivnom „učenju iz interakcije s raspoloživim izvorima, kod kojega učenik sam pretražuje izvore, odabire i koristi informacije, proces učenja u takvom okruženju zahtijeva visoki stupanj individualnog rada i osposobljenost za samostalno učenje na izvorima informacija.³⁸ Oni učenici koji su zaokružili da im je važna točnost informacija i da ih provjeravaju na više različitih izvora odgovaraju suvremenom konceptu učenja. Zanimljivo je da 40% učenika ima potrebu provjeriti točnost pronađenih informacija sa svojim roditeljima, nastavnicima, školskim prijateljima. Naime, ovaj odgovor su mahom zaokružila djeca koja se nisu izjasnila da pretražuju više izvora kako bi dobila što točniju informaciju što pokazuje da učenici ipak nemaju u potpunosti pouzdanja u informacije koje pronadu na internetu, no umjesto samostalnog istraživanja dalje, koriste možda njima jednostavniji i brži način provjere, koji često nije u potpunosti pouzdan, posebno ako se radi o provjeri sa školskim kolegom, ali im ipak pruža veći stupanj sigurnosti da je odgovor valjan.

Odgovori, koji jasno pokazuju gotovo potpuno nepoznavanje Proleksisa od strane učenika, također upućuju da učenici ne znaju za korisne internetske stranice koje im mogu pomoći za školske potrebe, kao što su različiti projekti i izlaganja koje učenici danas izrađuju i održavaju od prvog razreda osnovne škole. Odgovor da se nikada ne koriste Proleksisom je zaokružilo preko 70 posto učenika.

Pitanje o provjeravanju valjanosti informacija je u anketnom upitniku postavljeno i nekoliko puta u različitim oblicima kako bi se moglo usporediti odgovore učenika i dobiti bolji dojam o stvarnoj situaciji. Na pitanje da li provjere istinitost informacija preuzetih s interneta 31% učenika izjasnilo se da to uvijek čine, a isti postotak učenika je zaokružio da nikada ne prepisuju informacije s interneta bez provjere valjanosti tih informacija. Međutim 20% učenika je odgovorilo da ponekad prepisuju informacije bez provjere s drugim izvorima te isti postotak je čak zaokružio da to radi vrlo često, a 6 posto uvijek. Dakle ove brojke nisu zanemarive i pokazatelj su da učenike treba bolje osvijestiti o netočnim i lažnim podacima koji kruže internetom te ih informacijski opismenjivati kako bi stekli dobre navike i usvojili etičko ponašanje na internetu.

³⁸ Lasić-Lazić, J.; Špiranec, S.; Banek Zorica, M. Izgubljeni u novim obrazovnim okruženjima – pronađeni u informacijskom opismenjivanju. Medijska istraživanja : znanstveno-stručni časopis za novinarstvo i medije 18(1)

Za potrebe rješavanja školskih zadataka puno veći broj učenika se prije služe knjigama, nego internetom. Možda je ovaj odgovor povezan s činjenicom da su tiskane publikacije provjerljivi izvori informacija, a knjige koje se koriste u nastavi su evaluirane od strane stručnjaka, no nije za isključiti i da je učenicima teško, tj. da ne znaju pronaći provjerene informacije na internetu s obzirom da je 29% učenika zaokružilo da ponekad pronađu traženu informacija, a 6% vrlo rijetko. Također anketna pitanja koja su bila usmjerena na provjeru poznavanja sadržaja interneta su pokazala da djeca ne znaju za postojanje enciklopedija, e-lectira i slično na internetskim stranicama, što im zapravo, nažalost, ograničava proces učenja.

6. ZAKLJUČAK

Ovo istraživanje je pokazalo da mladi ne znaju gdje i kako tražiti informacije. Informatički su pismeni, ali ne i informacijski što je zapravo i za očekivati s obzirom da se u hrvatskim školama ne provodi sustavno informacijsko opismenjivanje, koje bi trebalo biti dio nastavnog kurikulumu. Rezultati nisu poražavajući, ali ipak je vidljivo da na tom području nedostaje ozbiljan rad s učenicima.

Djecu od malena treba poučavati kako pronaći potrebne informacije, zašto je važno da ih vrednuju i na koji način te kako koristiti pronađene informacije i sintetizirati nova znanja. To je složeni proces koji zahtijeva sustavno poučavanje, a uključuje prije svega obrazovne ustanove, a zatim i knjižnice. Da bi se djecu moglo informacijski opismenjivati, nastavno i knjižnično osoblje mora biti informacijski pismeno i spremno neprestano se usavršavati kako bi mogli prenijeti znanje dalje. Također nije nebitna financijska podrška s obzirom da se do mnogih izvora informacija dolazi upotrebom informacijske tehnologije, poželjno je imati odgovarajuću opremu, adekvatan prostor i stručno osoblje.

No usprkos svim problemima i sporom napredovanju informacijske pismenosti u Republici Hrvatskoj, neki pomaci se mogu učiniti već danas. Moguće je konstatirati da su knjižnice, kao mjesta koja su među prvima u svijetu prepoznala potrebu i važnost informacijskog opismenjivanja, u Hrvatskoj zakazale. Konkretno narodne knjižnice u gradu Zagrebu (Knjižnice grada Zagreba) još uvijek ne nude program informacijskog opismenjivanja kako djece i mladih, tako i odraslih. Kao što je već ranije spomenuto u knjižnici je teško za djecu i mlade organizirati neki sustavni tečaj ili radionice jer knjižnice nisu dovoljno posjećene i zanimljive mladima. Prema anketnom upitniku, mladi jako visoko ocjenjuju svoje sposobnosti pretraživanja interneta što nam govori da nisu svjesni svoje informacijske nepismenosti, odnosno nisu svjesni koje vještine im nedostaju i stoga neće svojevoljno doći na radionicu toga tipa, no narodne knjižnice u Hrvatskoj imaju već tradicionalno odličnu suradnju sa školama i školskim knjižnicama i to bi mogla biti „otvorena vrata” za pokretanje informacijskog opismenjivanja od strane knjižnice. Već bi i zajednički organizirana predavanja na tu temu, u prostorima škole ili knjižnice, bila početak. Krajnji cilj kojemu bi trebalo težiti je informacijski pismen učenik koji zna kako najbolje iskoristiti različite izvore informacija za potrebe privatnog života i obrazovnog sustava te koji je sposoban za cjeloživotno učenje.

Također bi bilo zanimljivo i svrhovito provesti istraživanje među knjižničarima, koliko su sami informacijski pismeni, spremni neprestano se razvijati i usvajati nova znanja, spremni poučavati druge te prepoznaju li uopće ulogu knjižničara kao promicatelja informacijske pismenosti?!

S obzirom da je knjižničarstvo područje unutar kojeg se vodi diskurs o informacijskoj pismenosti, bilo bi za očekivati da se knjižnice u Hrvatskoj više i ozbiljnije bave tim pitanjem.

Želimo li ići u korak sa suvremenim društvom znanja 21. stoljeća, informacijska pismenost je nešto što bi svi trebali razvijati, bez obzira na dob. Danas čovjek mora posjedovati raznolike vještine i kompetencije želi li biti konkurentan u profesionalnom pogledu, a tehnološke promjene i u svakodnevnom životu predstavljaju veliki izazov. Informatički i informacijski nepismenim građanima život je otežan jer svakodnevne aktivnosti poput poslovanja s bankama, osiguranjima, zdravstvom itd. zahtijevaju dosta visoki stupanj navedenih znanja.

Moderna pismenost uključuje mnogo toga i njen sinonim je upravo informacijska pismenost i stoga treba stalno isticati njezinu važnost.

7. LITERATURA:

1. Aftab, P. Kako prepoznati opasnosti interneta : vodič za škole i roditelje. Zagreb : Neretva, 2003.
2. Badke, W. Foundations of information literacy : learning from Paul Zurkowski. // Online. 34(1), str. 48-51.

Dostupno na:
https://www.researchgate.net/publication/293703989_Foundations_of_information_literacy_Learning_from_paul_zurkowski /(13.12.1919.)
3. Baier Jakovac, A.; Hebrang Grgić, I. Informacijska (ne)pismenost : istraživanje mladih korisnika knjižnica u Vukovaru. // Knjižničarstvo : glasnik Društva knjižničara Slavonije i Baranje 19, 1-2(2015).
4. Evans, G. Program podizanja svijesti o internetu: knjižnice i Media Awareness Network virtualno služe kanadskim roditeljima i mladima. // Dijete i društvo 6, 2(2005), str. 336-343.
5. Herring, James. E. Internetske i informacijske vještine : priručnik za učitelje i školske knjižničare. Zagreb : Naklada Nedičko Dominović, 2008.
6. IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011.
7. Informacijska tehnologija u obrazovanju : znanstvena monografija / uredila Jadranka Lasić-Lazić. Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske i komunikacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta, 2014.
8. Jozić, R.; Pavin Banović, A. Od knjige do oblaka : Informacijsko-medijski odgoj i obrazovanje učenika. Zagreb : Alfa, 2019.
9. Koren, M. Ljudska prava djece : pravo na informaciju. // Dijete i društvo 6, 2(2005), str. 267-278.
10. Lasić Lazić, J.; László, M.; Boras, D. Informacijsko čitanje. Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu, 2008.
11. Lasić-Lazić, J.; Špiranec, S.; Banek Zorica, M. Izgubljeni u novim obrazovnim okruženjima – pronađeni u informacijskom opismenijvanju. Medijska istraživanja : znanstveno-stručni časopis za novinarstvo i medije 18(1).

Dostupno na:

https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=127116 (3.12.2019.)

12. Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju : završna verzija / Jesús Lau, predsjednik IFLA-ine Sekcije za informacijsku pismenost. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011.

13. Stropnik, A. Knjižnične usluge za djecu pravo su svakog djeteta. // Dijete i društvo 6, 2(2005), str. 394-395.

14. Stropnik, A. Posebne knjižnične usluge za mladež kao posebnu korisničku skupinu. // Dijete i društvo 6, 2(2005), str. 395-397.

15. Špiranec, S. Informacijska pismenost – ključ za cjeloživotno učenje. // Edupoint 3, 17(2003), str. 5-15.

Dostupno na:

http://edupoint.carnet.hr/casopis/cimages/edupoint/ep_17_1.pdf (3.11.2019.)

16. Špiranec, S., Banek, Z. Informacijska pismenost : teorijski okvir i polazišta. Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, Filozofski fakulteta Sveučilišta, 2008.

17. Vrkić Dimić, J. Suvremeni oblici pismenosti. // Školski vjesnik 63, 3(2014), str. 381-394

18. Zubac, A.; Tufekčić, A. Informacijska pismenost u svijetu i Hrvatskoj : rad školskoga knjižničara u osnovnoj školi. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 57, 4(2014), str. 221-238.

8. PRILOG

Anketa u svrhu istraživanja informacijske pismenosti učenika osmih razreda

Dragi učenici!

Pred Vama se nalazi anketa napravljena za potrebe diplomskog rada na temu informacijske pismenosti. Cilj ove ankete je dobiti statističke podatke o stupnju informacijske pismenosti kod učenika osmih razreda.

Anketa je u potpunosti anonimna pa Vas molim da iskreno odgovorite na sva pitanja.

SPOL: M Ž

RAZRED KOJI ISPITANIK TRENUTNO POHAĐA: _____

1. POSJEDUJEŠ LI PRISTUP INTERNETU: DA NE

2. INTERNET NAJČEŠĆE KORISTIM U SVRHU: (zaokružite jedan ili više odgovora)
 - a) korištenja društvenih mreža (Facebook, Twiter, Instagram...)
 - b) slušanja glazbe i/ili gledanja filmova
 - c) igranja online igara
 - d) učenja i informiranja za školske potrebe
 - e) informiranja o svemu što me zanima
 - f) ne koristim internet

3. PRETRAŽUJUĆI INTERENT PRONAĆI ĆU: (zaokružite jedan ili više odgovora)
 - a) informacije o slavnim osobama
 - b) knjige za lektiru
 - c) enciklopedije
 - d) dostupnost knjiga u knjižnicama
 - e) ne znam
 - f) sve informacije

4. SVOJE SPOSOBNOSTI PRONALAZENJA INFORMACIJA NA INTERNETU PROCJENJUJEM KAO:
 - a) izvrsne
 - b) dobre
 - c) prosječne
 - d) slabe

5. KOD TRAŽENJA ŽELJENIH INFORMACIJA: (zaokružite jedan ili više odgovora)

- a) uzmem s interneta prve informacije koje daju odgovor na ono što me zanima
- b) odgovor tražim u literaturi (knjigama, časopisima....) i na internetu
- c) pretražim više stranica na internetu u potrazi za odgovorom
- d) provjerim točnost odgovora s roditeljima, nastavnicima, školskim prijateljima....

6. Brojevima od 1 do 4 označi tvrdnje prema važnosti s tim da je **1 – najmanje važno**, a **4 – najvažnije**.

Važno mi je da informacije pronađem maksimalno brzo. _____

Važno mi je provjeriti više izvora kako bih se uvjerio/uvjerila da su informacije točne. _____

Važno mi je da informacije koje tražim budu na tim stranicama jasno vidljive. _____

Važno mi je da se tekst sa stranice može kopirati. _____

7. Na sljedeće tvrdnje odgovori zaokruživanjem jednog od ponuđenih brojeva.
Navedene vrijednosti znače:

1 – nikad 2 – vrlo rijetko 3 – ponekad 4 – vrlo često 5 – uvijek

7.1. Koristiš li internet u svrhu učenja?	1	2	3	4	5
7.2. Provjeravaš li istinitost informacija pronađenih na internetu?	1	2	3	4	5
7.3. Sve tražene informacije tražim i nalazim samo na Wikipediji.	1	2	3	4	5
7.4. Pri traženju informacija služim se Proleksis enciklopedijom	1	2	3	4	5
7.5. Podatke dobivene na internetu ne provjeravam, nego ih samo prepisem.	1	2	3	4	5
7.6. Za potrebe rješavanja školskih zadataka više se služim internetom nego knjigama.	1	2	3	4	5
7.7. Pronalaziš li uvijek željene rezultate?	1	2	3	4	5